

УДК УДК 364.044:7.05

Шуба Л.В.¹, Омок Г.А.², Шуба В.О.³

¹канд. пед. наук, доцент, НУ «Запорізька політехніка»

²канд. пед. наук, доцент, НУ «Запорізька політехніка»

³Університет імені Альфреда Нобеля

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ – КОНЦЕПЦІЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

Безбар'єрність (англ. Barrier-Free або Accessibility) – це комплекс заходів, практик і принципів, спрямованих на усунення фізичних, соціальних, інформаційних, цифрових та психологічних бар'єрів, що перешкоджають людям з обмеженими можливостями, літнім людям, тимчасово обмеженим у функціональності або іншим вразливим групам повноцінно брати участь у житті суспільства [1].

В основі концепції лежить принцип універсального дизайну: середовище та послуги створюються таким чином, щоб ними могли користуватися максимально широкий спектр людей без додаткової адаптації.

Мета:

- забезпечити рівний доступ до життєво важливих послуг, освіти, медичної допомоги та інфраструктури.
- сприяти соціальній інтеграції людей з обмеженими можливостями.
- підвищити якість життя та автономність громадян.
- забезпечити правову та моральну рівність у суспільстві.

Цілі:

1. Фізична доступність будівель, громадського транспорту та інфраструктури.
2. Інформаційна доступність: сайти, документи, навчальні матеріали у форматах для людей з вадами зору, слуху або когнітивними порушеннями.
3. Цифрова доступність: мобільні застосунки, телекомунікаційні сервіси, телереабілітація.
4. Соціальна та культурна інклюзія: усунення дискримінаційних стереотипів, забезпечення участі людей у громадському житті.
5. Економічна доступність: створення можливостей працевлаштування та соціальної підтримки для осіб із порушеннями функціональних можливостей.

Завдання:

- розробка національних стандартів доступності та безбар'єрного дизайну.
- адаптація освітніх, медичних і реабілітаційних закладів.

- підготовка фахівців у сфері інклюзивної освіти, охорони здоров'я та урбаністики.
- моніторинг ефективності впровадження програм безбар'єрності.
- підвищення обізнаності суспільства щодо прав і потреб людей з обмеженими можливостями [1, 4, 5].

Спитаючись на мету, цілі та завдання безбар'єрності, розглянемо яка є ситуація в різних регіонах світу.

У межах Європейського Союзу міста переймають принципи універсального дизайну та створюють безбар'єрне середовище. Наприклад, місто San Cristóbal de La Laguna (Іспанія) отримало відзнаку «Access City Award 2024» за політику доступності: понад 70 % муніципальних будівель має доступність, громадський транспорт обладнаний для людей з обмеженими можливостями, є доступні дитячі майданчики. У Польщі, в регіоні Świętokrzyskie Voivodeship, музейні комплекси пристосувалися для відвідувачів з інвалідністю: спеціальні під'їзди, ліфт для маршруту візочників, тактильні копії експонатів, Брайлівські написи.

В Індії діє програма Accessible India Campaign (Sugamya Bharat Abhiyan) з 2015 року: уряд має на меті зробити державні будівлі та транспорт доступними для людей з інвалідністю.

У Японії на прикладі готелю та курортного комплексу (наприклад, в рамках звіту Zero Project) реалізують безбар'єрні готелі, працевлаштування людей з інвалідністю, адаптовані басейни.

В Україні проєкт Рух «Без бар'єрів» включає навчання фахівців, створення безбар'єрних маршрутів (пішохідні маршрути від автобусних зупинок до клінік), участь громад у практиках дизайну. Наприклад, школа «Barrier-Free Routes School» в 2025 році обрала 15 міст, які активно запроваджують такі маршрути [2-4].

Впровадження ідеї безбар'єрності у всьому світі має позитивні сторони:

- підвищує самостійність та автономність людей із різними потребами.
- сприяє соціальній інтеграції та зменшенню дискримінації.
- покращує доступ до освіти, медицини, спорту та культурного життя.
- позитивно впливає на економічну активність, оскільки залучає до праці додаткові групи населення.
- створює універсально зручне середовище для всіх громадян, не тільки для людей з інвалідністю.

Але, на жаль, є і негативні сторони, бо впровадження концепції універсального дизайну має свої особливості:

- високі фінансові витрати на модернізацію інфраструктури та обладнання.

- тривалі терміни реалізації, особливо у країнах із менш розвинутою економікою.

- необхідність підготовки фахівців та адаптації існуючого персоналу.

- часто виникає несприйняття або байдужість суспільства, особливо у консервативних культурах.

- виклики у масштабуванні локальних успішних практик на всю країну чи регіон.

Враховуючи вище наведений матеріал робимо висновок, що безбар'єрність у світі є не лише інфраструктурним або юридичним питанням, а й соціальною, культурною та економічною стратегією. Впровадження принципів безбар'єрності забезпечує рівні можливості для всіх, підвищує ефективність послуг, сприяє соціальній інтеграції та покращує якість життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Інвалідність та суспільство : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. Київ, 2012. 216 с.

2. Наливайко Л. Р. Марценюк Л. В. «Безбар'єрна Україна»: проблеми та перспективи. *Нове українське право*, 2023. Вип. 4. С.82-93.

3. Токарева У. Д. Міжнародний досвід публічного управління у сфері суспільної та громадянської безбар'єрності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 11. С. 135–140. DOI: [10.32702/2306-6814.2021.11.135](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.11.135)

4. Future of Jobs Report 2023 INSIGHT REPORT. MAY 2023. URL:https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf (дата звертання: 28.10.2025).

5. International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF. URL: <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health> (дата звертання: 28.10.2025).